
ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

Отримано: 11 березня 2022 р.

Прорецензовано: 31 березня 2022 р.

Прийнято до друку: 1 квітня 2022 р.

e-mail: iryna.babiy@ukr.net

liliiya1505@gmail.com

nina-s77@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-13(81)-61-65

Бабій І. М., Лушпинська Л. П., Свистун Н. О. Типологія та естетичні навантаження односкладних речень у поетичному дискурсі Марії Матіос. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 61–65.

УДК: 811.161.3'373:821.161.3.09-1

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1568-7920>

Web of Science Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1923944/iryna-babii/>

Бабій Ірина Михайлівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9581-6368>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1913216/liliiya-lushpynska/>

Лушпинська Лілія Павлівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0398-8803>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3336312/nina-svystun>

Свистун Ніна Олександрівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ТИПОЛОГІЯ ТА ЕСТЕТИЧНІ НАВАНТАЖЕННЯ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ МАРІЇ МАТІОС

Стаття присвячена розгляду структурно-семантичної організації та функціонування односкладних речень у сучасній українській мові. Матеріалом для дослідження послужила поезія відомої української письменниці Марії Матіос.

У сучасній лінгвістиці проблема вивчення односкладних речень тривалий час є актуальною. Дискусійними залишаються питання класифікації цих синтаксичних конструкцій, статусу їх головного члена тощо. У статті описано основні різновиди односкладних речень, розглянуто їх семантику, охарактеризовано граматичну природу головного члена кожного різновиду, з'ясовано стилістичні навантаження односкладних конструкцій у поетичному дискурсі Марії Матіос.

У результаті дослідження у поезії Марії Матіос виділено численний корпус односкладних речень, здійснено їх структурно-семантичний аналіз, описано функціонування. Застосувавши сучасну класифікацію односкладних речень, ми виявили, що серед усіх типів (дієслівних та іменних) найбільшими є групи означено-особових, безособових та номінативних речень. Засвідчено, що письменниця рідко вводить у свою поетичну творчість неозначено-особові речення, зовсім не вживає узагальнено-особові.

У статті простежено семантику та естетичні навантаження односкладних речень у поезії Марії Матіос, виявлено їх різноманітні функції, основними серед яких є оцінна та емоційно-експресивна роль. За допомогою односкладних конструкцій письменниця відтворює психологічний стан своєї героїні, дає оцінку зображуваному. У ході аналізу простежено потужну експресію і динамічність зображення, які створюють ці речення. За допомогою односкладних конструкцій Марія Матіос збагачує корпус зображально-виражальних засобів поетичної мови, наснажує свою оповідь емоційністю та психологічністю. Односкладні речення виступають вагомим емоційно-експресивним компонентом поетичного дискурсу Марії Матіос, їх уживання засвідчує майстерність та непересічність ідіостилю авторки.

Ключові слова: односкладне речення, типи односкладних речень, означено-особові речення, неозначено-особові речення, безособові речення, номінативні речення, вокативні речення.

Iryna Babii,

Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Associate Professor,
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University

Liliiya Lushpynska,

Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Associate Professor,
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University

Nina Svystun,

Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Associate Professor,
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University

TYPOLOGY AND AESTHETIC IMPACTS OF ONE-MEMBER SENTENCES IN MARIA MATIOS'S POETIC DISCOURSE

The article is devoted to the analysis of the structural-semantic organization and functioning of one-syllable sentences in the modern Ukrainian language. The material for the study was the poetry of the famous Ukrainian writer Maria Matios. In modern linguistics, the problem of studying simple sentences has been relevant for a long time. The classification of these syntactic constructions, the status of their main member, etc. are still debatable. The article describes the main types of one-member sentences, considers their semantics, describes the grammatical nature of the main member of each variety, clarifies the stylistic loads of one-member constructions in the poetic discourse of Maria Mathios. As a result of research in the poetry of Maria Mathios, a numerous corpus of one-member sentences was singled out, their structural-semantic analysis was carried out, and their functioning was described. Applying the modern classification of one-member sentences, we found that among all types (verb and noun) the most common are groups of definite-personal, impersonal and nominative sentences. It is proved that the writer rarely introduces indefinite-personal sentences into her poetic work, she does not use generalized-personal ones at all. The semantics and aesthetic sense of one-member sentences in the poetry of Maria Mathios are analyzed in the article, their various functions are revealed, especially the main one among them – evaluative and emotionally-expressive role. With the help of simple constructions, the writer describes the psychological state of her heroine, evaluates the portrayed things. The analysis traced the powerful expression and dynamics of the images which are created by these sentences. With the help of one-member constructions Maria Matios enriches the body of pictorial and expressive means of poetic language, inspires her story with emotionality and psychologicality. One-member sentences are an important emotional and expressive component of the poetic discourse of Maria Mathios, their use demonstrates the skill and uniqueness of the author's idiosyncrasy.

Keywords: one-member sentence, types of one-member sentences, definite-personal sentences, indefinite-personal sentences, impersonal sentences, nominative sentences, vocative sentences.

Постановка наукової проблеми та її значення. В останні десятиліття помітно зріс науковий інтерес до вивчення індивідуального мовного стилю письменника. У фокусі уваги вчених перебувають лексичні засоби, система образотворення, синтаксичні структури тощо, які в сукупності сприяють реалізації художньої ідеї та формуванню письменницького ідіостилію. У центрі нашої уваги будуть односкладні речення як вагомий емоційно-експресивний компонент художнього зображення.

Актуальність теми. Аналіз останніх досліджень. Питанню вивчення односкладних речень (ОР) у сучасній лінгвістиці присвячено чимало праць, однак і сьогодні залишається багато дискусійного та суперечливого в тлумаченні цих синтаксичних структур, зокрема у розгляді статусу головного члена цих речень, класифікації ОР тощо. Як зазначає К. Ф. Шульжук, «односкладні речення – це речення з одним головним членом, що не потребують поповнення другим головним членом» (Шульжук, 2004: 113).

У сучасній синтаксичній теорії на позначення односкладних конструкцій наявні різні терміни: одноядерні речення, односкладні речення, одночленні речення. Вважаємо, що найбільшого поширення набув термін «односкладні речення», застосований також у вищій і шкільній практиці, тому його і будемо використовувати.

У сучасному синтаксисі базовими є праці (зокрема, й щодо вивчення односкладних конструкцій) Л. Булаховського, І. Вихованця, А. Загнітка, К. Шульжука, Р. Христіанінової, І. Слинька, Н. Гуйванюк, М. Кобилянської, П. Дудика, Л. Прокопчук, С. Бевзенка та ін.

Чисельну групу ОР засвідчено у поезії сучасної української письменниці Марії Матіос, відомої своїм прозовим і поетичним доробком, який активно сьогодні вивчають науковці. Творчість і різні аспекти індивідуального мовного стилю Марії Матіос були об'єктом досліджень таких літературознавців і мовознавців, як: О. Даниліна, Р. Харчук, Р. Семків, І. Насмінчук, І. Набитович, І. Ведмідь, Н. Гаєвська, Д. Дроздовський, А. Морозов, Б. Червак та ін.; зауважимо також, що більше досліджено прозу письменниці, ніж поезію. Сьогодні не знаходимо наукових розвідок, які б стосувалися розгляду структурно-синтаксичної організації художньої оповіді Марії Матіос, тому наше дослідження, присвячене аналізу односкладних конструкцій у творах письменниці, є **актуальним**.

Предметом аналізу стали односкладні речення у художньому дискурсі Марії Матіос. **Матеріалом** для дослідження послужила книга поезій «Жіночий аркан у саду нетерпіння» (2007 р.).

Марія Матіос – вагома постать в українській літературі, письменниці, публіцист, політична діячка, переможниця різноманітних літературних премій, лауреатка Шевченківської премії з літератури (за роман «Солодка Даруся», 2003 р.), конкурсів «Коронація слова» (2007 р.), «Книга року ВВС» (2008 р.) та інших. Дослідники називають її другою Лесею Українкою, «Стефаніком у спідниці», «грант-дамою української літератури». На думку Р. Харчук, Марія Матіос є «найплодовитішою і найпрацездатнішою українською письменницею, творчість якої є найстрокатішою у жанровому відношенні: повість, бульварний роман, книга кулінарних рецептів, роман-памфлет, сага у новелах» (Харчук, 2011: 69). У художній творчості Марії Матіос дослідники виявляють ознаки постмодерного дискурсу: «жанрово-стильове розмаїття, ... іронію, інтертекстуальність, колаж, принцип гри» (Даниліна, 2011: 73).

Мета і завдання статті. Мета праці – здійснити структурно-семантичний аналіз односкладних речень та простежити їх стилістичні навантаження у поетичному дискурсі Марії Матіос.

Для реалізації цієї мети необхідно розв'язати такі **завдання**: а) застосувавши сучасну класифікацію односкладних речень, описати типологію ОР, виявлених у поезії Марії Матіос; б) охарактеризувати головний член речень на семантико-граматичному рівні; в) розглянути особливості вживання ОР у поетичній мові Марії Матіос.

Виклад основного матеріалу дослідження й обґрунтування результатів дослідження. З урахуванням структурно-граматичних ознак та семантики всі односкладні речення науковці традиційно поділяють на дієслівні (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні) та іменні (номінативні, вокативні, генітивні), хоча статус вокативних і генітивних речень сьогодні є суперечливим. Важливим критерієм їх виділення виступає семантика та грама-тичне вираження головного члена ОР.

Поширеним різновидом ОР є **означено-особові**, які найлегше можна визначити і які вважаються найбільш дискусійними в сучасному синтаксисі. Так, О. Пешковський, Л. Булаховський називають їх неповними, І. Вихованець – двоскладними, виходячи з розуміння особових займенників як аналітичних морфем-префіксів, що виражають особу дієслова.

Означено-особові ОР – це речення, «головний член яких виражений дієсловом дійсного способу першої або другої особи однини чи множини теперішнього або майбутнього часу, а також наказового способу і вказує особовим закінченням на означену особу» (Шульжук, 2004: 114).

У поезії Марії Матіос виявлено велику групу *означено-особових* ОР. Головний член у них найчастіше виражений:

– дієсловом першої особи однини і множини дійсного способу, наприклад: «*І терплю, терплю, терплю, терплю. І терплю*» (Матіос, 2007: 14); «*Пройду через мідні труби. / І вчую злиття землі / Із небом під гуркіт бою*» (Матіос, 2007: 262);

– дієсловом наказового способу, наприклад: «*Не забирай руки з руки*» (Матіос, 2007: 35); «*Тримайся за гриву! Не бійся...*» (Матіос, 2007: 54); «*Не дай мені власти, не дай. / За душу хіба що тримайся*» (Матіос, 2007: 55).

Нерідко поетеса вживає означено-особові ОР групами, один за одним, чим досягає відповідного естетичного ефекту, виражає емоційний стан героїні, наприклад: «*Все. Пропадаю, мов сіль у воді. / Скакую воском, як віттарна свічка. / Все. Зацвітаю сама...*» (Матіос, 2007: 150); «*О чередо страшних розлук! / Тебе на смак і вроду знаю. / І замліваю... змліваю / У жорнах мук...*» (Матіос, 2007: 150).

Уживання означено-особових ОР сприяє динамічності висловлення, уникненню повторів слів, зокрема займенників. Повторення одного і того ж дієслівного головного члена надає експресії зображуваному у художньому дискурсі письменниці, як, наприклад, у реченнях: «*І терплю, терплю, терплю, терплю. І терплю*» (Матіос, 2007: 14); «*Не дай мені власти, не дай*» (Матіос, 2007: 55).

У поезії Марії Матіос засвідчено невелику групу *неозначено-особових* ОР. Це речення, «головний член яких виражений дієсловом третьої особи множини теперішнього чи майбутнього часу або ж формою множини минулого часу і називає дію, здійснювану неозначеними особами» (Шульжук, 2004: 117).

Головний член неозначено-особових ОР, виявлених у поезії Марії Матіос, виражений:

– дієсловом третьої особи множини теперішнього часу, наприклад: «*В небесній книзі пишуть не пером. А чим – не знаю*» (Матіос, 2007: 64); «*...То як же голосять за мертвими?...*» (Матіос, 2007: 112);

– дієсловом третьої особи множини майбутнього часу, наприклад: «*...Під Покрову чи до Івана / Візьмуть музику: трембітарів*» (Матіос, 2007: 198);

– дієсловом минулого часу дійсного способу у множині, наприклад: «*коли мене на ковзанці зурочили... / Мене водою тою обтирали, / пити води давали...*» (Матіос, 2007: 212).

У поетичній творчості Марії Матіос зовсім не виявлено *узагальнено-особових* ОР, але простежено чисельну групу *безособових* односкладних речень, до котрих зараховуємо речення, «головний член яких називає дію чи стан, незалежні від активного діяча» (Шульжук, 2004: 120).

Виявлені в аналізованій поезії *безособові* ОР можна поділити на кілька різновидів, враховуючи їх семантику, а саме:

1) *безособові* речення, які виражають фізичний і психічний стан людини, наприклад: «*І хочеться ночі й орла*» (Матіос, 2007: 37); «*А самій пити не хочеться*» (Матіос, 2007: 58);

2) *безособові* речення, які виражають відсутність когось чи когось, наприклад: «*Нема дороги?*» (Матіос, 2007: 48); «*А тепер немає. / Й забути немає сили*» (Матіос, 2007: 115); «*Ну, а тепер... Немає сили...*» (Матіос, 2007: 205); «*До завтра далеко. / Учора нема*» (Матіос, 2007: 247); «*І нема судді. / Нема молитви*» (Матіос, 2007: 256);

3) *безособові* речення, які виражають різні модальні значення (можливості, неможливості, неминучості, бажаності, необхідності тощо), наприклад: «*Мо, й даремно. Бо таки пусте*» (Матіос, 2007: 14); «*Без тебе зле. Чи майже неможливо*» (Матіос, 2007: 86); «*Тобі ще треба увійти живою / і вийти живою ізвідти*» (Матіос, 2007: 210); «*І треба би свиснути: опля-я-я-я!... І можна б сказати – Доля*» (Матіос, 2007: 215); «*Мовчи. Не треба*» (Матіос, 2007: 296).

Головний член у цих реченнях виражений:

– *безособовим* дієсловом: «*Ще не блиснуло...*» (Матіос, 2007: 283);

– *безособовим* дієсловом на -ся (-сь): «*І хочеться ночі й орла*» (Матіос, 2007: 37); «*А самій пити не хочеться*» (Матіос, 2007: 58);

– *особовим* дієсловом, ужитим у *безособовому* значенні: «*І пахне смаленим за мною...*» (Матіос, 2007: 205);

– *безособовими* дієслівними формами на -но, -то: «*По чорнім вишиито червоним, / немов підстрелено, немов...*» (Матіос, 2007: 22); «*Нам подано знак із небес*» (Матіос, 2007: 26); «*Де Бога схоплено за бороду / Руками заспаних смerek*» (Матіос, 2007: 39); «*Вина – випито. / Засолоджено душу – й край*» (Матіос, 2007: 275); «*Гріхи відмолено в каплицях, / В «отченашах», псалмах*» (Матіос, 2007: 197); «*Бо яблуко надкушено*» (Матіос, 2007: 64);

– *предикативними* прислівниками на -о, -е, які вжиті в поєднанні з допоміжними дієсловами *було, стало, робиться*: «*Вже холодно й дуже пізно, / І страшно...*» (Матіос, 2007: 30); «*Навіть задрісно*» (Матіос, 2007: 31); «*...то трохи страшно / (по-гуцульськи – пудно)...*» (Матіос, 2007: 33); «*І майже добре... / Майже добре*» (Матіос, 2007: 35); «*Байдуже! Своєї нам стане землі*» (Матіос, 2007: 54); «*Йй тяжко*» (Матіос, 2007: 63); «*Мені лячно*» (Матіос, 2007: 66); «*Без тебе чорно*» (Матіос, 2007: 86); «*Знаєш? Гидко!*» (Матіос, 2007: 92); «*Ййому не тяжко? / Ййому не лячно?*» (Матіос, 2007: 97); «*Нам страшно йти в теменні хаці*» (Матіос, 2007: 204); «*У цій душі тепло*» (Матіос, 2007: 287);

– *предикативними* прислівниками, співвідносними з іменниками *жаль, шкода, гріх, сором* тощо: «*І трохи жаль (а по-гуцульськи – банно)...*» (Матіос, 2007: 33);

– *предикативно-безособовими* словами *треба, слід, варто, можна, необхідно, доцільно, неможливо* і под., що означають стан, у поєднанні з інфінітивом: «*Тобі ще треба увійти живою / і вийти живою ізвідти*» (Матіос, 2007: 210); «*І треба би свиснути: опля-я-я-я!... І можна б сказати – Доля*» (Матіос, 2007: 215); «*Мовчи. Не треба*» (Матіос, 2007: 296); «*Що тебе лиш варто пригорнути*» (Матіос, 2007: 187).

– *заперечним* словом *нема (немає)*: «*Нема дороги?*» (Матіос, 2007: 48); «*А тепер немає. / Й забути немає сили*» (Матіос, 2007: 115); «*Ну, а тепер... Немає сили...*» (Матіос, 2007: 205); «*До завтра далеко. / Учора нема*» (Матіос, 2007: 247); «*І нема судді. / Нема молитви. І немає волі*» (Матіос, 2007: 256); «*Тебе нема в сліпим, глухим дощі*» (Матіос, 2007: 155); «*Ті дні рахує звуглена душа. На ній уже нема живого місця*» (Матіос, 2007: 163).

Як свідчать статистичні показники, чисельною є група безособових ОР, головний член яких виражений предикативними прислівниками на -о, -є, котрі вжиті в поєднанні з допоміжними дієсловами *було, стало, робиться*. Враховуючи семантику предикативних прислівників, можна виділити такі підгрупи цих ОР:

1) в яких характеризується стан природи, наприклад: «*Вже холодно й дуже пізно, / І страшно...*» (Матіос, 2007: 30); «*Морозно, як у лютім січні*» (Матіос, 2007: 8); «*Так холодно*» (Матіос, 2007: 79);

2) які виражають оцінку зображуваних обставин чи фізичного або психологічного стану ліричного героя, наприклад: «І майже *добре...* / *Майже добре*» (Матіос, 2007: 35); «*Байдуже!* Своєї нам стане землі» (Матіос, 2007: 54); «*До завтра далеко*» (Матіос, 2007: 247);

3) які виражають емоції, почуття, відчуття ліричного героя, наприклад: «*Йй тяжко*» (Матіос, 2007: 63); «*Мені лячно*» (Матіос, 2007: 66); «*Без тебе чорно*» (Матіос, 2007: 86); «Знаєш? *Гидко!*» (Матіос, 2007: 92); «*Йому не тяжко? / Йому не лячно?*» (Матіос, 2007: 97); «*Нам страшно йти в теменні хащі*» (Матіос, 2007: 204); «*У цій душі тепло. І солодко...*» (Матіос, 2007: 287); «*Без тебе зле*» (Матіос, 2007: 86); «*І в найтяжчі часи?!.. / Навіть задрісно*» (Матіос, 2007: 31); «*А я уперта. / І мені не бійно!* (діал. – не страшно)» (Матіос, 2007: 287).

В аналізованій поезії безособові речення часто виконують оцінну та емоційно-експресивну роль. Як правило, вони характеризують психологічний стан героїні, дають її оцінку пережитого чи зображують стан природи, навколишнього.

Широке коло модальних значень презентують односкладні *інфінітивні* речення, «головний член яких виражений синтаксично незалежним інфінітивом» (Шульжук, 2004: 126). За значенням інфінітивні речення, виявлені в поетичних текстах Марії Матіос, можна об'єднати в такі групи:

1) інфінітивні речення, що виражають спонування, наказ, заклик до певної дії, наприклад: «І є один-єдиний лік / На це важке – як смерть – прощання: / *Не прощатися!*» (Матіос, 2007: 111);

2) інфінітивні речення, зокрема заперечні, що виражають модальні значення (можливість, неможливість, неминучість дії), наприклад: «Ось я і вибила чорний клин. *Щоб не умерти і не здури́ти. Щоб далі жити. Й жити хотіти*» (Матіос, 2007: 98); «*Не чути ні мисливців, / Ні вовчого виття*» (Матіос, 2007: 287);

3) інфінітивні речення, що виражають побажання, наприклад: «*Від задухи втекти і спеки – / В прохолоду сумних дубів. / І між стриманими смереками / Пожалітись самим собі. / Вчути біль божевільних пальців – / І угледіти...*» (Матіос, 2007: 162);

4) інфінітивні питальні речення, що виражають сумнів, нерішучість, вагання, виражені у формі запитань, наприклад: «*Перерахую за ніч листя. / Тільки куди подіти серце уночі?*» (Матіос, 2007: 169); «Як душі неколінопреклонній / В порошок, в порохі! – себе *стерти?*» (Матіос, 2007: 182); «*О, до яких небес мені молитись?*» (Матіос, 2007: 184); «*Допоки нам душі палити? / Метатись, як зерно в млині? / (Та як нам не БУТИ – а ЖИТИ?!)*» (Матіос, 2007: 135); «*Розлука – холодна гадюка, ... Як тебе пережити?*» (Матіос, 2007: 112);

5) інфінітивні речення з часткою би(б), що виражають бажання, наприклад: «*Побути б ще мені ягницею...*» (Матіос, 2007: 25); «*Боже-Боже... Впросити би Бога / Перетерпіти ці жахи*» (Матіос, 2007: 89); «*Шабля зради. Пригоріца брехні. / Перекаштувати б це мені...*» (Матіос, 2007: 91); «*...Ах! Утнути б собі небиліци / молодими ногами голими*» (Матіос, 2007: 242).

Такі речення часто виконують емоційно-експресивну роль, виражають внутрішній стан героїні (відчуття, побажання, сумніви тощо) у віршах письменниці.

У поетичній творчості Марії Матіос виявлено іменні односкладні речення: *номінативні, генітивні, вокативні*. Велику групу становлять номінативні речення, головний член яких виражений іменником у називному відмінку. За змістом їх можна об'єднати в такі групи:

1) описові, констатувальні, або екзистенційні (буттєві). Як правило, такі речення вжиті в пейзажах, описах обстановки, психологічного стану людей тощо, наприклад: «*І сніг, і ніч. І ніч, і сніг*» (Матіос, 2007: 56); «*Темрява. Шепоти. Дотикання*» (Матіос, 2007: 50); «*І зами смерек. І тінь половиків (діал. – яструбів)*» (Матіос, 2007: 121); «*Міраж*» (Матіос, 2007: 128); «*Свіжий туман*» (Матіос, 2007: 234); «*Зелене ридання смерек і буків*» (Матіос, 2007: 239);

2) вказівні, які вказують на особу, предмет тощо, наприклад: «*Це місто церков і соборів*» (Матіос, 2007: 215); «*То є панночка гонорова...*» (Матіос, 2007: 202).

У таких реченнях поетеса вживає частки *ось, он, то, це*, наприклад: «*...це хижий хижак*» (Матіос, 2007: 40); «*Це вина. Шампанські вина*» (Матіос, 2007: 42); «*Ось тобі молода рука*» (Матіос, 2007: 264); «*То здушений скрипки голос. То кинутий в ноги бісер*» (Матіос, 2007: 115); «*То досвід...*» (Матіос, 2007: 129);

3) оцінні номінативні речення, в яких поєднано назву предмета і його оцінку, характеристику, наприклад: «*Гіркі мої сльози*» (Матіос, 2007: 32); «*Дивна мова*» (Матіос, 2007: 202); «*Чорна смуга снів*» (Матіос, 2007: 91); «*Безглуздий глузд*» (Матіос, 2007: 53); «*Солодка ніч*» (Матіос, 2007: 273).

Виявлені номінативні ОР є поширеними («*І непомірний апетит, і ритуали чоловічі*» (Матіос, 2007: 8); «*Гіркі мої сльози*» (Матіос, 2007: 32); «*Мій глузд. Мій глузд. Безглуздий глузд*» (Матіос, 2007: 287); «*Чорна смуга снів*» (Матіос, 2007: 91); «*То здушений скрипки голос. То кинутий в ноги бісер*» (Матіос, 2007: 115)) і непоширеними («*Міраж*» (Матіос, 2007: 128); «*То досвід...*» (Матіос, 2007: 129); «*Темрява. Шепоти. Дотикання*» (Матіос, 2007: 50)).

Близькими до номінативних є *генітивні* (від лат. genitīvus – родовий відмінок) речення, в яких головний член виражений іменником чи займенником у родовому відмінку, що виражає наявність або відсутність предметів, характеризує їх кількість.

Низку генітивних речень виявлено в поезії Марії Матіос. За змістом ці речення можна поділити на такі підгрупи: а) ті, які виражають наявність предметів або їх кількість, наприклад: «*Сиріт мільйони*» (Матіос, 2007: 152); б) ті, які виражають відсутність предметів, наприклад: «*Ах, ні межі, ні стриму, спину*» (Матіос, 2007: 22); «*Ні голосу. Ні кошари*» (Матіос, 2007: 30); «*Без жодного сльвіця*» (Матіос, 2007: 38); «*Ні третіх півнів, ні шостих...*» (Матіос, 2007: 79); «*Ані риби тепер, ні лебедя*» (Матіос, 2007: 225).

До номінативних речень тісно прилягають *вокативні* (від лат. vokatīvus – кличний відмінок) ОР (т. зв. речення-звертання), які містять кличний відмінок іменників. На відміну від звичайних звертань, ці речення-звертання містять велику

емоційно-експресивну спрямованість: мовець, звертаючись до особи (осіб), намагається донести певну інформацію і викликати відповідні емоції в них чи дії. Такі естетичні настанови спостерігаємо в поетичних текстах Марії Матіос. Виявлені вокативні ОР можна поділити на три підгрупи речень:

а) які містять звертання до адресата мовлення, щоб звернути його увагу на щось, наприклад: «**Братове!** Пора сінокосна стоїть, / Вертають дощі з Бухаресту» (Матіос, 2007: 12); «**Лайдаки!** Я можу тримати й батіг / В руці, що дрима на флюярі» (Матіос, 2007: 12-13); «**Боже!** Ця жінка – я?!» (Матіос, 2007: 79); «**Молю! Мій милий!** Хай лишивсь від грози лиш дим – / Приневольмо себе» (Матіос, 2007: 138);

б) які містять емоційні реакції мовців на якісь події, вчинки тощо, наприклад: «**Шахрай! Шпизуни! Бездомні!** / Принесіть мені вісті й нічого» (Матіос, 2007: 87); «**Розлуко – холодна гадюко, гадино безсловесна!** / Сичиш сльозою, жалиш сльозою, труїш сльозою...» (Матіос, 2007: 112);

в) які містять спонування до дії, заборону, застереження тощо, наприклад: «**Некоронована царице!** Ти не показуй, що држиш...» (Матіос, 2007: 9); «**Будь ласка, еМеНеСники-евакуатори!** / Поверніть мені серце» (Матіос, 2007: 88); «**Люди!** Не бійтесь, я – Ваше забуте вчора...» (Матіос, 2007: 176); «**Злодійко!** Не бійся, не држиш...» (Матіос, 2007: 9); «**Зброярі!** Не відлівайте для мене кулю» (Матіос, 2007: 279).

У своїх творах поетеса звертається не тільки до людей (осіб), а й до неживих предметів, абстрактних назв тощо, наприклад: *розлуко, фантазіє* та ін., і розмовляє з ними як із живими, наприклад: «**Але, моя фантазіє!** Ти зваж, / Які аванси видаються мною...» (Матіос, 2007: 128); «**О чередо страшних розлук!** / Тебе на смак і вроду знаю. / І замліваю... зімліваю / У жорнах мук...» (Матіос, 2007: 149).

В аналізованій поезії виявлено велику групу односкладних речень (означено-особових, безособових, вокативних тощо), які є загальномовними біблійними фраземами, зафіксованими у фразеологічних словниках, наприклад: *Де Бога схоплено за бороду* (у словнику – *вхопити Бога за бороду* (ФСУМ, 1993, I: 41)); *Не дай, Боже, такого нікому; Поможі, Боже; Хвала тобі, Господи; На Божій ласці* (у словнику – *з божої ласки* (ФСУМ, 1993, I: 417)); *Ах, Боже-Боже мій!, Мій ангеле!* та ін. Деякі фраземи із наведених сполук, як бачимо, є трансформованими. Односкладні речення-фраземи з біблійним змістом зазвичай містять сакральну лексику (Бог, Господь, ангел, пекло та ін.).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, односкладні речення, виявлені в поезії Марії Матіос, складають досить чисельну групу. Як свідчать наші спостереження, серед усіх типів ОР найчастіше письменниця вживає означено-особові, безособові та номінативні речення, рідко – неозначено-особові, зовсім не застосовує узагальнено-особові.

За допомогою односкладних конструкцій Марія Матіос збагачує корпус зображально-виражальних засобів художньої оповіді, наснажує свою оповідь емоційністю та психологічністю. У віршах поетеси ОР виконують різноманітні функції, основні серед них – оцінна й емоційно-експресивна. За допомогою ОР письменниця відтворює психологічний стан своєї героїні, виражає її думки, мрії, сподівання, водночас нерідко – розпач і зневіру. У творах письменниці спостерігаємо потужну експресію, пластичність образів, динамічність зображення. Вжиті ОР влучно і вичерпно передають оцінку певних вчинків, пережитого героїнею. Створені образи настільки експресивні, пластичні, переконливі, що видається, ніби це думки, відчуття, хвилювання самої авторки. Загалом простежена потужна система образотворення творів Марії Матіос засвідчує майстерність ідіостилю авторки, непересічність її творчого мислення і манери письма.

Зазначимо, що поки що в лінгвістиці не досліджено семантико-синтаксичну організацію поетичних і прозових творів Марії Матіос. Вивчення синтаксичних конструкцій є актуальним і потребує глибокого мовознавчого аналізу. Творчість Марії Матіос – цікавий і багатий матеріал для дослідження, тому перспективним видається розгляд семантико-синтаксичної парадигми одиниць художньої оповіді письменниці, системи образотворення загалом.

Джерела та література:

1. Даниліна О. В. Автобіографізм прози Марії Матіос. Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Філологічні науки. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 27. С. 72–76.
2. Матіос М. Жіночий аркан у саду нетерпіння. Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2007. 308 с.
3. ФСУМ: Фразеологічний словник української мови. У 2 кн. Кн. 1. Київ: Наукова думка, 1993. 528 с.
4. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період: навч. посіб., 2-ге вид., стереотип. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 248 с.
5. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 408 с.

References:

1. Danylyna, O. V. (2011). *Autobiografizm prozy Mariyi Matios*. [Autobiography of the prose of Maria Mathios]. Naukovi zapysky Kam'yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Seriya: Filolohichni nauky. Kam'yanets'-Podil's'kyu. Vyp. 27. S. 72-76. [in Ukrainian].
2. Matios, M. (2007). *Zhinochyu arkan u sadu neterpynnya*. [Women's rope in the garden of impatience]. L'viv: LA «PIRAMIDA». 308 s. [in Ukrainian].
3. FSUM: *Frazeologichnyy slovnyk ukraiyins'koyi movy* (1993). [FSUM: Phraseological dictionary of the Ukrainian language]. U 2 kn. Kn. 1. Kyuyiv: Naukova dumka, 528 s. [in Ukrainian].
4. Kharchuk, R. B. (2011). *Suchasna ukraiyins'ka proza: Postmodernyy period*: [Modern Ukrainian prose: Postmodern period: textbook]. Navch. posib., 2-he vyd., stereotyp. Kyuyiv: VTS «Akademiya», 248 s. [in Ukrainian].
5. Shul'zhuk, K. F. (2004). *Syntaksys ukraiyins'koyi movy: pidruchnyk*. [Syntax of the Ukrainian language: a textbook]. Kyuyiv: VTS «Akademiya», 408 s. [in Ukrainian].